

המרכז הבינתחומי הרצליה
בי"ס לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה
המכון למדיניות ואסטרטגיה

עתידו של העם היהודי

ראשי פרקים לעשייה ציונית

2004

הסוכנות היהודית לארץ ישראל
The Jewish Agency for Israel

אזור ישראל . Israel Region

עתידו של העם היהודי

ראשי פרקים לעשייה ציונית

נייר עמדה שהוכן ע"י כוח המשימה של הסוכנות היהודית על עתידו של העם היהודי

חברים:

חברי ועדת כוח המשימה של הסוכנות היהודית בעניין "עתידו של העם היהודי":
הגב' קרול סולומון, יו"ר חבר הנאמנים וחברת ההנהלה של הסוכנות היהודית לא"י
מר מרק גולד, חבר-עמית בחבר הנאמנים של הסוכנות היהודית לא"י ויו"ר עמית של ועדת המשנה
להתיישבות ובינוי קהילתי
מר רוברט גולדברג, חבר בחבר הנאמנים והנהלה של הסוכנות היהודית לא"י, ויו"ר הנהלת UJC
ד"ר מישל גלפרין, מנכ"ל הפדרציה היהודית של וושינגטון רבתי
מר אלן ד. הופמאן
מנכ"ל בפועל הסוכנות היהודית לא"י
מנהל מח' חינוך יהודי ציוני, הסוכנות היהודית לא"י
מר דניאל סולדוצ'ו, חבר בחבר הנאמנים של הסוכנות היהודית לא"י
מר יעקב סולומון, מנכ"ל הפדרציה היהודית של מיאמי רבתי
גב' ג'וליה קושיצקי, חברה בחבר הנאמנים והנהלה של הסוכנות היהודית לא"י, יו"ר עמיתה של
הועדה לחינוך יהודי ציוני ויו"ר עמיתה של קרן פינקוס

מר מנדל קפלן, חבר בחבר הנאמנים והנהלה של הסוכנות היהודית לא"י, לשעבר יו"ר חבר
הנאמנים
מר בריאן קרנר, חבר בחבר הנאמנים של הסוכנות היהודית לא"י, יו"ר עמית של הועדה להכנסות
כוללות

מרכז: תא"ל (מיל') אפרים לפיד, מנהל אזור ישראל, הסוכנות היהודית לא"י
עוזר מרכז: ד"ר יהודה ויינראוב, אזור ישראל, הסוכנות היהודית לא"י

עתידו של העם היהודי ראשי פרקים לעשייה ציונית

האתגר

העם היהודי הוא מרכיב רב חשיבות בחוסן הלאומי של ישראל. תרומתם של יהודים באשר הם באה לידי ביטוי בהשפעתם הפוליטית בארצות מושבם, בסיוע הכלכלי, ובהזדהות עם ישראל. העם היהודי הוא גם מאגר אוכלוסייה חשוב לישראל ומשאב לחיוניות האינטלקטואלית והתרבותית שלה.

העם היהודי ניצב כיום בפני בעיה כבדה להמשך קיומו: בעוד האוכלוסייה היהודית במדינת ישראל גדלה ומספר היהודים בה עולה כיום על חמישה מיליונים, ניכרת מגמת הצטמצמות של מספר היהודים בתפוצות.

הסיבות העיקריות לירידה במספר היהודים בעולם הן נישואי תערובת (של יהודים עם לא יהודים), התרחקות של יהודים צעירים מאורח החיים היהודי ומחינוך יהודי, היטמעות בחברה המארכת והמגמה של העדפת של משפחה קטנה.

מספר היהודים ברחבי העולם בשנת 2003 נאמד בכ- 13.1 מיליון. 5.3 מיליון חיים בישראל ואילו 7.8 מיליון בתפוצות. עם תום מלחמת העולם, בשנת 1945, היו כ- 11 מיליון יהודים. מאז שנת 1970 לא חל גידול משמעותי במספר היהודים ברחבי העולם*.

הסוכנות היהודית הציבה לעצמה שלושה יעדים אסטרטגיים ארוכי טווח להבטחת עתידו של העם היהודי: המשך עלייה לישראל וקליטה טובה, חיזוק הזיקה של בני הדור הבא עם ישראל והגברת המעורבות של יהודי העולם ושל ישראלים בעיצוב פניה של החברה הישראלית בעתיד.

בין הדרכים למימוש היעדים הללו: הגברת העלייה מרצון, העמקת החינוך היהודי ציוני, תוך התמקדות בתוכניות של חוויה ישראלית לבני נוער יהודים בתפוצות, עידוד הגדלת המשפחה היהודית והגדלת מספר המתגירים בישראל.

* ע"פ נתוני פרופ' סרג'יו דלה פרגולה

גדול קיבוץ גלויות כיום שנבראו בו שמים וארץ (ר' יוחנן)

עלייה מרצון

ישראל היא המדינה היחידה בעולם שמספר היהודים בה הולך וגדל. יחד עם זאת, יש להמשיך ולהגביר את העלייה. מאז הקמתה הגיעו לישראל כשלושה מיליוני עולים, שליש מהם בשנים 1990 – 2004. מרבית העולים באו במסגרת מפעלי הצלה, ולא דווקא מתוך בחירה חופשית. הם באו מ – 102 ארצות, דוברים למעלה מ- 80 שפות.

לאור תנאי החיים המשופרים והביטחון הקיומי והחברתי של היהודים ברחבי העולם, גם במקומות שהיו בעבר אזורי מצוקה ליהודים, כמו חבר המדינות, מותנה המשך העלייה של יהודים לישראל בבחירה חופשית. אנו רואים את ארצות המערב: ארה"ב, צרפת, קנדה, דרום אפריקה, אמריקה הלטינית כמדינות בעדיפות למאמץ עידוד עליה. העולים שיגיעו לישראל בשנים הקרובות לא יבחרו בישראל מתוך מצוקה כלכלית או מגבלות פוליטיות אלא מתוך בחירה חופשית (למשל- יהודי דרא"פ שיעדיפו להגר לאוסטרליה ולקנדה, יהודי מדינות חבר העמים שיעדיפו להגר לגרמניה ולארה"ב, ועוד).

כדי לשמש אבן שואבת, וכדי שיהודי בתפוצות יבחר בישראל, לא במדינה אחרת, כיעד להגירה, שומה על ישראל לאמץ גישה של "שוק חופשי", במאמץ למשוך אליה יהודים תוך התמודדות עם כוח המשיכה של מרכזי חיים קורצים יותר.

האפשרות שיגבר זרם העולים ממדינות מבוססות היא ממשית. בשנת 2003 גדל מספר העולים מצרפת ומארצות הברית. בצרפת, למשל, קיימת כיום בקרב יהודים מגמה של רכישת דירות בישראל מתוך דאגה לעתיד.

הגם שהעלייה היא משימה לאומית בעלת חשיבות עליונה לחיוניות העם היהודי, האחריות לה איננה מוטלת אך ורק על המוסדות הרשמיים. חיוני שתיווצר אווירה ציבורית המסייעת לקליטה חברתית של העולים.

מעורבות פעילה של החברה הישראלית בקליטה החברתית והמקצועית של העולים במישור העממי הציבורי היא מרכיב מהותי במשיכת יהודים לישראל ובהסתגלותם המוצלחת לחיים בה. תכנית "בבית ביחד" שיזמה הסוכנות היהודית עם משרד הקליטה והשלטון המקומי, במסגרתה מאמצות משפחות ותיקות משפחות של עולים, היא דוגמה למעורבות מעין זו בדרך ההתנדבותית.

הפרויקט "נפש בנפש" בצפון אמריקה, שהוקם בחסות מלכ"ר יהודי אמריקני, הוא מודל מוצלח של עידוד עלייה שאף זכה לתמיכה של הסוכנות היהודית. יש ללמוד אותו ואולי לאמצו גם בארצות אחרות. הסוכנות היהודית מאמינה, כי יוזמות כאלה ישפיעו באורח חיובי על העלייה.

חינוך יהודי-ציוני

הרחבה של החינוך היהודי בתפוצות היא משימה חשובה לחיזוק הזהות היהודית, וההזדהות והתמיכה בישראל. אמנם בריכוזים הגדולים ביותר של יהודים, בארצות הברית, בצרפת ובארגנטינה זוכים בני הנוער לחינוך יהודי כלשהו, אולם רוב הנוער היהודי בעולם, זוכה רק לחינוך יהודי מינימלי ביותר ואינו מתחנך בבתי ספר יהודיים יומיים. בני הנוער שאינם מתחנכים בבתי ספר יהודיים חשופים להתבוללות וכמוהם בנים למשפחות נשואי תערובת, אשר מאבדים את הזיקה לעם היהודי. חינוך יהודי ציוני בתפוצות חייב לעמוד בראש סדר היום של העם היהודי.

ביוזמת הסוכנות היהודית, קיבלה ממשלת ישראל החלטה היסטורית, המכירה בחשיבות קידום החינוך היהודי בתפוצות וכך הוקמה תכנית משותפת ("מסע") של הקהילות היהודיות בעולם בריכוז של הסוכנות היהודית וממשלת ישראל להבאת אלפי צעירים יהודים לתכניות חינוכיות ארוכות (עד שנה) בישראל.

הסוכנות היהודית שמה בעדיפות גבוהה את נושא הדור הצעיר בעולם היהודי - מסייעת להכין תוכניות לימודים הולמות להכשיר מורים בתפוצות ובישראל, לעודד מנהיגות צעירה ולהרחיב את השימוש באינטרנט למטרות חינוך.

כדי לחזק את תחושת השייכות היהודית בקרב צעירים פועלת הסוכנות היהודית ליצירת קשרים בין מנהיגים צעירים בישראל ובעולם. בצפון אמריקה כוננה הסוכנות היהודית את 'הקואליציה לחינוך ישראלי', כדי להעמיד את ישראל במוקד. תוכניות דומות אפשר לפתח במקומות אחרים.

לאחר עשרות שנים של ניתוק כמעט מלא מכל קשר למסורת יהודית ולחינוך יהודי בברית המועצות לשעבר, החלה להתפתח בחבר המדינות מערכת חינוך יהודי פורמלי. בשנים האחרונות החלו להתפתח שם מוסדות קהילה. נעשה מאמץ להכשיר מורים מקומיים בנוסף למורים שליחים מישראל. החל משנת הלימודים שעברה קיבלה על עצמה הסוכנות היהודית אחריות לחינוך היהודי הפורמלי בברית המועצות לשעבר.

יש להעמיק גם את החינוך היהודי הבלתי פורמלי בתפוצות: בבתי כנסת, בתנועות הנוער היהודיות ובמחנות הקיץ של בני נוער בתפוצות. החוויה במסגרות האלה חשובה במיוחד לאור צמצום מספר המשתתפים בגיל בית הספר התיכון הלוקחים חלק במפעלי "החוויה הישראלית" ובמסעות "תגלית", בשל המצב הביטחוני בישראל. כדי לפצות על כך שלחה הסוכנות היהודית השנה כאלפיים אנשי חינוך לקהילות היהודיות בתפוצות כמדריכים במחנות הקיץ וכמורים שליחים ופעילי

הסוכנות היהודית לארץ ישראל
The Jewish Agency for Israel

אזור ישראל . Israel Region

קהילות הסוכנות היהודית מפעילה אתר אינטרנט חינוכי, "בונים עולם יהודי", שנועד לחזק את התודעה היהודית והקשר עם ישראל.*

עידוד הרחבת המשפחה היהודית

מחוץ לישראל הולך ופוחת שיעור היהודים בקרב האוכלוסייה המארחת. האוכלוסייה היהודית בתפוצות מצטמצמת בשל נישואים עם לא יהודים, דחיית מועד הנישואים כדי להתקדם במישור המקצועי, התגברות המגמה של אנשים המעדיפים לחיות בנפרד, ללא משפחה והרתיעה מפני הקמת משפחות גדולות (להוציא המשפחות הדתיות האורתודוקסיות).

טוב תעשינה קהילות יהודיות אם תפעלנה לעודד זוגות יהודים להינשא בגיל צעיר יותר ולמצוא את האמצעים הדרושים לסייע למשפחות יהודיות המעוניינות להקים משפחות גדולות יותר.

חשוב מאוד לארגן מסגרות מפגש לצעירות ולצעירים יהודים. מעבר להשלכות החינוכיות של התוכניות לסוגיהן, יש במפגשים ובנסיעות לישראל משום בימת מפגש העשויה להוביל גם להתחברות רגשית ולנישואין, כפי שאכן קרה לא אחת.

בישראל חשוב להרחיב את תחולת קצבאות הילדים המוגדלות למשפחות מרובות ילדים גם על משפחות שלהן שלושה וארבעה ילדים, לא רק על משפחות בנות חמישה ילדים ויותר. בדרך הזאת אפשר לעודד הרחבת המשפחה.

גיור בישראל

גיור הוא החלטה אישית של מי שמבקש לקבל על עצמו את הדת היהודית ולהצטרף כחבר מן המניין לעם היהודי. המספר הרב של אזרחים בישראל שאינם מוכרים כיהודים על פי ההלכה בקרב העולים מברית המועצות לשעבר הוא בעיה המחייבת פיתרון. העולים האלה רואים עצמם חלק בלתי נפרד מן החברה הישראלית, אימצו לעצמם את סגנון החיים הישראלי וקיבלו על עצמם את החובות המוטלות על כתפי הישראלים. הם אינם מוכרים כיהודים וכך הם נפגעים בעיקר בנושאי המעמד האישי: נישואין, גירושין וקבורה.

העולים שאינם רשומים יהודים על פי ההלכה נתקלים בקשיים מרובים בבואם להתגיר.

הממשלה והסוכנות היהודית הקימו את המכון ללימודי יהדות לקראת גיור. במכון מלמדים מורים משלושת הזרמים העיקריים ביהדות, האורתודוקסים, היהדות המסורתית (קונסרבטיבים) והיהדות המתקדמת (רפורמים) והתלמידים זוכים

* כתובת האתר: <http://www.jewish-world.org.il>

הסוכנות היהודית לארץ ישראל
The Jewish Agency for Israel

אזור ישראל . Israel Region

להיקף לימודים רחב יותר מן הדרישות שמציבה הרבנות הראשית לצורך בחינות הגיור.

בהיותה מודעת לעומק הבעיה, הקימה הממשלה מערך גיור במשרד ראש הממשלה, בראשות הרב דרוקמן המרכז את הטיפול בנושא מתוך גישה לקרב את העולים החדשים לרעיון הגיור.

סיכום

הרעיונות שהועלו במסמך הזה תורגמו בחלקם לשפת המעשה במסגרות השונות של מפעלי הסוכנות היהודית, ממשלת ישראל והקהילות היהודיות בתפוצות.

המלאכה עדיין רבה ומצריכה התחדשות מתמדת. שיתוף פעולה בין כל מרכיבי השותפות הגלובלית של העם היהודי יתרום באורח משמעותי להבטחת עתידו של העם היהודי בדור הבא ולחיזוק הקשר והמחויבות של העם היהודי לישראל העומדת במרכז חייו.

כסלו תשס"ה
דצמבר 2004

www.jafi.org.il

G ומסמכי יסוד/עתידו של העם היהודי doc.7.11.04